

„Musée du Message Biblique Marc Chagall”

Nizzában – az antik Nikea – a régi és a mai művészet emlékeinek szépsége, értéke és gazdagsága szinte zavarba ejt. Csak a biztos válogatás adhat maradandó élményt és gyümölcsöző benyomásokat az oda utazónak.

Igy esett választásom arra a művészeti gyűjteményre, mely a maga nemében egyedülálló. Nem kevesebbet tartalmaz ugyanis, mint a neves művész bibliai tárgyú műveinek hozzátétőlegesen teljes gyűjteményét, melyet a múzeum francia nevében is olvashatunk: Musée du Message Biblique Marc Chagall, azaz Marc Chagall „Bibliai üzenet”-ének Francia Nemzeti Múzeuma.

Chagall a francia államnak ajándékozta az egész gyűjteményt és ezért, a műalkotások jellegének és mértékének ismeretében, valamint tartalmának tudatában, állandó kiállításra tervezték és építették fel ezt a múzeumot. *André Hermant* francia építész terveinek ideális és ritka megvalósítása látható itt: kép és prezentáció, műalkotás és környezet, festmények, szobrok, metszetek és belső terek, épület és gyűjtemény olyan eszményi egysége, melyet csak kivételes alkalom és együttműködés eredményezhet. A hatás titka, hogy a kitűnően megtervezett és tökéletesen megépített múzeum-épületét és belső tereit szinte észre sem vesszük. Ebben a nagyszerű környezetben nem szól semmi más a látogatóhoz, mint Chagall munkái: festményekben, grafikákban, metszetekben, plasztikákban és más műfajokban. Az a ki nyilatkoztatás, élmény, átélés, és újraalkotás beszél hozzánk, melyet a Könyvek Könyve jelentett a művész számára.

„Már gyermekkorom legelső éveiben megragadott a Biblia – írja Chagall a múzeum katalógusának előszavában. – Mindig is hittem, és most is hiszem, hogy a Biblia minden idők költészetének legfőbb forrása, mely kezdettől fogva kifejeződik az életben és a művészetben. A Biblia mint az élet és a természet hangja... ezt a titkot kíséreltem meg továbbadni... Úgy hiszem, ezek a ké-

pek aligha egy egyén, egyetlen individuuum álmát váltják valóra, inkább az egész emberiségét.”

A képek a francia könyvkiadónak, *Ambroise Vollard*-nak (1868–1939) a hatására és a művész keleti utazásainak emlékei, tapasztalatai alapján születtek meg. Amikor visszatért az Egyesült Államokból, akkor kezdett megformálódni benne a gondolat, hogy egyetlen helyen gyűjtse össze bibliai ihletettségu alkotásait. Valahol, a csönd és a meditáció helyén, ahol a látogató – belépve ebbe a sajátos világba – átélheti ezeket az egyetemes reflexiókat. Mindenki előtt más-ként tárulnak fel a képek üzenetei, mert más az a belső, lelki-szellemi világ, mely az alkotások egyetemes hatásával találkozik.

Chagall először a teljes ikonográfiát, majd ezen belül az egyes alkotások színhatását tervezte meg Vence melletti stúdiójában, abban a kis méretű, már nem liturgiai célra használt kápolnában, amelyben dolgozott. A képek elhelyezése azonban, különböző okok miatt, itt nem volt lehetséges. Ezért munkáit a francia államnak ajándékozta, mely Nizzában új múzeumot építtetett, hogy méltó helyet adjon a művész anyagának.

Belépve a múzeum előcsarnokába, nagyméretű szövött falikárpit fogadja a látogatót. Nincs címe, de az ábrázolások napfényes, ragyogó színei kétséget kizárólag arról tudósítanak, hogy a mester a francia tengerpart színeit, valamint a Szentföld mediterrán tájait kívánta egységes színharmóniába összekapcsolni.

A nagyteremben tárul elének a művész pompás, 17 darab monumentális vászna. Ezek az olajfestmények általában 2–3 métersek vagy még nagyobbak. Nézzük sorban a képeket:

1. Az ember teremtése.
2. A Paradicsom, 3. Ádám és Éva kiűzetése a Paradicsomból,
4. Noé bárkája,
5. Noé és a Szivárvány,
6. Ábrahám és a három Angyal,
7. Izsák feláldozása,
8. Jákob álma,
9. Jákob harca az Angyallal,
10. Mózes az égő csipkebokor előtt,
11. Sziklából való vízfakasztás,
12. Mózes átveszi a Törvénykönyveket,
13. Énekek Éneke I.,
14. Énekek Éneke II.,
15. Énekek Éneke III.,
16. Énekek Éneke IV.,
17. Énekek Éneke V.

A gyermeki tisztaságú ábrázolásmód megragadóvá és követhetővé teszi őket. A legtöbb festmény szignált, némelyiken az évszám is olvasható. A művek általában az 1950-es, 1960-as években keletkeztek.

A képsymbolikában, a kompozíciókban benne él a mester egykori szülőhazájának, a régi Oroszországnak és második hazájának, Franciaországnak megannyi tája, gyermekkorának álomtengere s a Biblia ismerete, tudása és szeretete.

A nagytermet elhagyva a szoborterembe érünk, ahol a bibliai alakok ritka szépségű plasztikai fogadnak: Krisztus, Dávid, Mózes, valamint a négy ótestamentumi nőalak: Sarah, Rebecca, Rachel és Leah. E gyűjtemény még ebben a múzeumban is különlegességnek mondható, hiszen Chagall szobrai csak rendkívül kevés helyen láthatók világszerte.

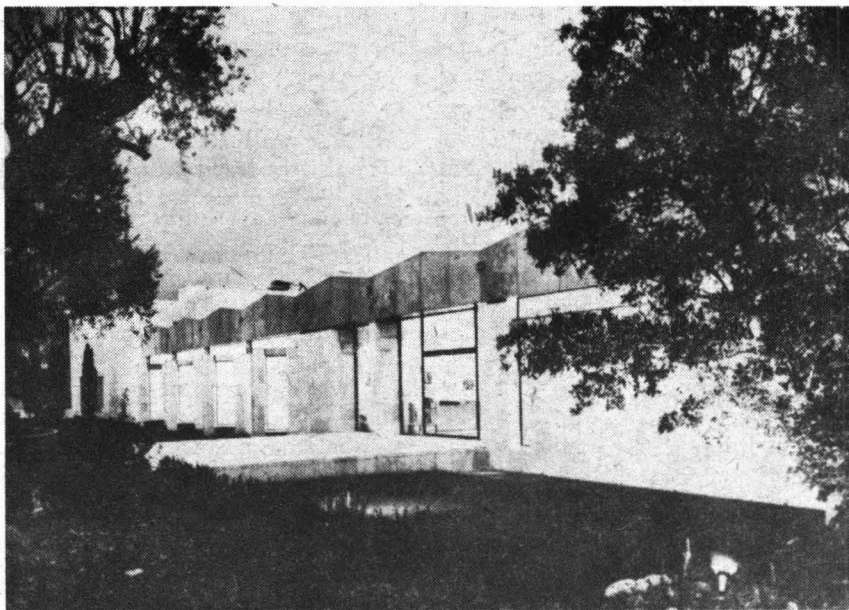
Tovább lépve a múzeum egyik kisebb termébe, az *Énekek Éneké*-t feldolgozó öt olajképét láthatjuk. Ebben a teremben e kisméretű képek ritmusához, tematikájához és színharmonijához alkalmazkodott az építész, André Hermant. Különös megoldást választott itt: ablakot tárt a világ felé. Egyik oldalán nyitva hagyta a teret úgy, hogy a felületet teljes egészében üvegfalal zárta le.

Előtte mesterséges tó van tengeri kavicsokkal, melynek kristálytisza vize visszatükrözi a mögötte elhelyezett nagyméretű mozaikot. Chagall ezt az alkotását akkor tervezte és készítette, amikor az épület már készen állt. Úgy érezhette, hogy az üvegfalal szemben lévő falfelületre mozaikot kell terveznie, mely Ézsaiás prófétát ábrázolja, Zodiak jegyével. Ez a terem valóban a műélvezet műhelye: mű és gondolat, meditáció és alkotás a néző lelkében teljes értelmű egységgé válik a befogadás pillanatában.

A csend – a sok látogató ellenére is – tökéletes. Ez az építészetileg hermetikusan zárt világ mindenkit befogad, aki kész befogadására.

Chagall több mint kétszáz színes vázlatot, ceruzarajzot, tollrajzot, olajvázlatot, alak- és színtanulmányt, valamint más előtanulmányt készített a főművek egyes részleteihez. Ezek magukban foglalják – a lehetséges teljesség igényével – a kompozíciók összes variációját. Nagy részük ugyancsak ebben a múzeumban található.

A művész bibliai illusztrációi – melyeket ugyancsak Ambroise Vollard felkérésére készített szentföldi utazásai után még 1930-ban – mintegy 39 gouach-ot tartal-



Chagall Múzeum. Nizza

maznak, melyek szintén a múzeum birtokában vannak. Ezeket, Marc és felesége, Valentina Chagall adományait, a múzeum megnyitó közönsége láthatta már, s feltehetően a jövőben is alkalmanként kiállításra kerülnek majd.

A rézmetszetek, melyek Vollard felkérésére születtek és a párizsi Tériade kiadónál jelentek meg, a Királyok Könyve, Dávid, Salamon, a Próféta, Ézsaiás, Jeremiás, Ezékiel könyvéből merítik témájukat. Chagall új felfogású megjelenítései egyetemes remekművek.

Lépünk be végül a Chagall-múzeum előadó- és zeneterembe, mely hangulatában továbbvezet az első nagyterem kék árnyalatainak itt szinte mindent beborító kék színébe. Kék bársony fénylik az ülésorokon, kék burkolat a padozaton. Mélykék ég szikrázik be azokon a kék üveglablakokon, melyek a mester *A világ teremtése* című alkotását mutatják be. E félhomályos teremben, ezeknek az ablakoknak a fényében, a kékek, zöldek, türkizek ragyogásában bontakozik ki a három üveglablak témája, tartalma, művészete, mely a fényforrás megtörésével, az egyes üveglablakok egymás melletti elhelyezésével, ornamentikájával és tematikájával tárják a néző elé a Világ teremtése előtti sötétség „kékjét”, a valaha voltakat, a kezdeteket és végeket.

„Lehet ez az álom igaz? Igazzá válhat ez az álom?” – kérdezi Chagall, és így válaszol rá: „A művészetben éppúgy, mint az életben, minden lehetséges addig, míg mindennek alapja a szeretet”.

KOÓS JUDITH

Az esztergomi Dévényi-gyűjtemény kiállítása

Dévényi Iván (1929–1977) neve nem ismeretlen a Vigilia olvasói előtt. Képzőművészeti témájú írásaival, kiállítás- és könyvkritikáival – melyek bizonyos rendszerességgel láttak napvilágot – gyakran találkozhattak e lap hasábjain. Az elsősorban a modern művészet jelenségeit méltató-elemző írások

szerzője, az esztergomi tanárember – mindemellett – a háború utáni hazai műgyűjtés egyik legkarakteresebb és színvonalasabb kollekciónak tudhatta magáénak.

Hogy mennyit „ér” egy kép? E kíváncsi és sokszor mohó kérdést gyakorta teszik fel művészeknek, műtörténészeknek és műgyűjtőknek is a magukat többnyire önértékesen „kivülállók”-nak, „laikusok”-nak minősítő érdeklődők. Így válik érzékelhetővé az az egyik utolsó vékonyka szál, mely az elsődlegesen (és természetéből következően) szellemi-formai értéket reprezentáló műalkotás és a tőle elszakadni látszó, legszélesebben értelmezett „közönség” anyagi értékhiedelmek között feszül. Mennyit is ér egy jó kép? Tulajdonképpen *mérhetetlenül* sokat. És ez a valójában „pénzben” kifejezhetetlen érték – mely szinte misztikusan húzódik meg a mindent átszövő merkantil fontatok között – a legcsábítóbb az igazi műgyűjtő számára. Az alkotás „kettős életé”-ből az, mely szorosan és időtlenül tartozik a jó képhez, szoborhoz: a formát életre hívó szellem sugárzása, mert az igazi műgyűjtő – ahogy a szóösszetétel is sugallja – *műveket* és nem vagyont gyűjt; mindenekelőtt a mű valóságos, eszmei értékével azonosul s nem mulékony és relatív áru-burkával.

Dévényi Iván az ötvenes években kezdte műgyűjtői tevékenységét s érdeklődése csakhamar olyan mesterek felé fordult, akik többségükben – a korszak terminológiájával – „formalistának” vagy „modernistának” számítottak (klasszikus magyar avantgarde, Európai Iskola, a szentendrei szellemi-formai hagyományokhoz kapcsolódó művészek). Távol estek tehát nemcsak az akkor hivatalosan elismert és támogatott művészet élvonalától, hanem „kortárs”-létük folytán – művészettörténeti léptékkal mérve – még „nem állhatták ki az idők próbáját” sem. Nagyrészt mind aktuális, mind „történeti” garancia híján voltak, s látható: ezek alapján Dévényi Iván sem „mehetett biztosra”. Mindennél többet jelenthetett viszont szenvedélyes érdeklődése, műteremtőgátásai, fogékonyságának állandó tréningje: mindezek nemcsak ízlését és érzékenységét fejlesztették, hanem egyidejűleg bátorságát is: volt mersze „hallgatni a szemére” – túl a bevett értékeken. Negyedszázad alatt olyan gyűjteményt hozott létre, mely egy korszerű felfogást tükröző, képzeletbeli Magyar Mo-